

DRAHOMÍRA VLAŠÍNOVÁ

TZV. ŽENSKÁ PRÓZA DESET LET POTÉ (OD ŽEN, O ŽENÁCH, PRO ŽENY)

Když jsem před časem přihlásila téma tohoto příspěvku, vzápětí mi došlo, že o zvolené problematice možná toho tolik nevím, jak jsem si původně myslela, protože se posledních sedm let z profesních důvodů zabývám literaturou 19. století. Požádala jsem proto vstřícnou duši Mahenovy knihovny v Brně, aby pro mě odkládala takto zaměřené knihy (tedy od žen, o ženách, pro ženy). Příval, který jsem na sebe spustila, se dá přirovnat k protržené přehradě nebo k uvolněné lavině. Naštěstí cesta vlakem z Brna do Opavy trvá zhruba čtyři hodiny, takže jsem přestala při svých každotýdenních cestách lelkovat po krajině, snít, či zapřádat hovory s neznámými lidmi a ponořila jsem se do četby knih, které začaly zavalovat moji domácnost. Můj diskusní příspěvek je výsledkem oné vlakové četby, ale také pokusem najít v té lavině hodnotu, myšlenkový řád, základní tematické okruhy, zaznamenat pocitový a myšlenkový svět hrdinek i jejich autorek, generačně odlišných a rozdílně dlouho ve zvolené profesi spisovatelky fungujících. To vše v pouhých obrysech a spíše jen v náznacích, vzhledem k rozsahu stati.

Z generačního hlediska tvoří jednu skupinu autorky, které do literatury vstupovaly na rozhraní padesátých a šedesátých let (Valja Stýblová, Alena Vrbová, Jarmila Loukotková, Jaromíra Kolárová). V devadesátých letech publikují již ojedinele. Generačně do této vrstvy patří i Marie Kubátová, zachovávající si nadále publikační svěžest, mimo jiné volným pokračováním známé *Lékařnické trilogie*. V novele *Lesk a bída podnikání* (1996) zachycuje na postavě lékárnice Mindy, zestárlé, obklopené odrůstajícími vnoučaty, důchodkyně pracující na část úvazku v restituované soukromé lékárně, chvat a zmatky dnešní doby. (Komu v tomto výčtu chybí jméno Evy Kantůrkové, je to záměr, svou tvorbou přesahuje mnou zvolenou tematiku.)

Druhou výraznou skupinu tvoří autorky, které do literatury vstupovaly většinou na konci šedesátých či v průběhu sedmdesátých let a převážně publikovaly v samizdatu

či v emigraci (Zdena Salivarová, Lenka Procházková, Eda Kriseová, Iva Hercíková, Inna Mirovská, Alexandra Berková, Tereza Boučková). Některé z nich se současnému čtenáři v průběhu devadesátých let představily většinou svou starší tvorbou, aby tak vpluly do ústředního toku literatury. Mnohdy právě tyto autorky oživily literaturu zvýrazněnou sexualitou: Procházková *Smolnou knihou* aj., Iva Hercíková zejména románem *Hester aneb O čem ženy sní* (1995), o kterém v jedné televizní debatě známý sexuolog Radim Uzel prohlásil, že navzdory své dlouholeté praxi se až na stránkách této knihy naplno a bez zábran dověděl o tom, co ženy při sexu cítí.

Autorky z výše jmenovaných skupin jsou renomované tvůrkyně, které najdeme ve slovnících a jejichž hesla podle šifer prozrazují, že jejich bytí třeba ojedinělými čtenáři byli z profesních důvodů i muži. Dokládá to i zájem literárních kritiků. Knihy těchto autorek tvořily jen nepatrnou část oné pomyslné laviny, neboť její hlavní „hmotu“ představují autorky debutující a posléze chrlící knihu za knihou v průběhu posledního desetiletí. Od tohoto proudu odděluji jako hlušinu a suť knihy různých harlekýnových řad, kde se ženskými jmény a pod cize znějícími pseudonymy dost často skrývají bývalí renomovaní spisovatelé.

Eliška Krásnohorská, jedna z patronek českého feminismu a autorka nepřiliš hodnotné ženské četby (*Svéhlavička, Célinčino štěstí*), se už na konci minulého století svou beletrií zpronevěřila ušlechtilému úsilí o emancipaci ženy skrze střední a vysokoškolské vzdělání tím, že prostřednictvím svých hrdinek předkládala čtenářkám typ nenáročný, penzionem vychované ženušky, zafixované hmotně i citově na muže – živatele a ochránitele.

I když se role muže za posledních sto let velmi podstatně proměnila, tuto fixaci jako stigma nese velká část literatury psané ženami, právě té, která se urodila v tomto desetiletí. Častým námětem řady knih se pak stává ořes, který v jejich citové fixaci způsobil rozvod a následná osamocenosť s dětmi. Prózy v této tematické řadě pak budí dojem terapie, doporučené psychiatrem jako léčba citového traumatu, a způsob, jak se vyrovnat s problémem, jakým rozvod bezpochyby je. Terapie ve většině případů kultivovaná, psaná mnohdy s jistým ironizujícím nadhledem humanitně vzdělané intelektuálky, kdy hrdinka, stejně jako autorka, prošla vysokoškolským vzděláním filologického směru a profesně působí jako středoškolská učitelka.¹

V základním půdorysu jsou si tyto knihy velmi podobné: hrdinka, intelektuálka mezi třicítkou a čtyřicítkou, po rozvodu sama se dvěma dětmi, obklopená stejně po-

¹ Například I. OBERMANNOVÁ, *Deník šílené manželky*. Praha 1998; T. NÁLEPKOVÁ, *Scénář provinčného příběhu*. Praha 1999; P. VERNEROVÁ, *Druhá naděje*. Praha 1999, 224 s.

stiženými kamarádkami, zběsile touží znovu navázat milostný vztah. A z této sveřepé umanutosti pak pramení řada trapasů a různých citových úrazů.

Nálepková, jejíž protagonistka se vyznačuje sebeironií, skepsí a smyslem pro poněkud černě zabarvený humor, nabízí i řešení: hrdinka se musí osvobodit od sebepodceňování, malicherností a depresí tím, že pozná hodnotu sebe sama v zajímavé tvůrčí práci, stane se sebevědomým jedincem, zbaví se mindráků a začne si vážit sama sebe, stane se tak vyrovnanější a tím i přitažlivější bytostí. Trochu to připomíná rady známého psychiatra Cimického. Do tkaniva tohoto příběhu však umně vetkaná nitka působí přirozeně a má jistě i povzbuzující účinek.

Obermannová své hrdince, toužící po muži, který by byl „*chytrý, vzdělaný, něžný, milý, zásadový, pravdomluvný, vtipný, silný, neporazitelný, nepřekonatelný v posteli i na bitevním poli a nebude ani trochu na holky,*“⁴² obstará tento ideál v podobě docenta americké univerzity, emigranta, který „*v zámoří zkrásněl a oči mu jen září*“. Frekvence dobře situovaných emigrantů v současné ženské četbě je dosti častá, tento hrdina vystřídal už zvetšelé typ tzv. prince z pohádky, šlechtice či filantropického továrníka ze starší literatury. Sladký happyend se však v láskyplném čtyřlístku nekoná tak, jak se až do posledního odstavce zdálo, neboť *happy endem* je svět bez mužů, kdy se hrdinka a její dcery (obrazně řečeno) stávají jedním mužem vzájemně a pro sebe (závěr: omítnutí atraktivního docenta, zcela nepochopitelný).

V knihách této nejsou řady podoby mužů nikterak lichotivé. Takto nad žehlením prádla medituje hrdinka Taťány Nálepkové: „*Kde jsou ti mýtičtí hrdinové, kde jsou ti středověcí rytíři, renesanční milovníci, galantní kavalíři, osvícení vzdělanci, hlavy měšťanských rodin, moderní manželé, tolerující zaměstnané ženy (...) Mám přijmout skutečnost, že jsou muži malí, vystrašení a nezodpovědní chlapci, kteří potřebují mateřskou péči?...jeví se mi jako parazitující zvířátka.*“⁴³

Tuto feministickou skepsi zasela do české literatury už Karolina Světlá. Ve svých prózách podobně uvažovala o mužích, které musí ženina láska zušlechťovat a pro život zachraňovat. S mnohem větší otevřeností pak tyto své pocity ventilovala v korespondenci se ženami – např. s Eliškou Krásnohorskou a Terézou Novákovou.

Když se mladičké Krásnohorské za jejího pobytu v Plzni dvořil jistý pan T. a ona o něm horovala v dopisech Světlé, odpovídá jí tato už životem zkoušená žena: „*Vy jste zajisté zamilovaná, Eliško, že se té suverenity mužské tak dobromyslně klaníte. Prosím, povězte mi přec, v čem tu vznešenost jejich hledati máme, kterak osvědčují tu*

⁴² I. OBERMANNOVÁ, c. d., s. 122.

⁴³ T. NÁLEPKOVÁ, c. d., s. 114.

svoji tisíciletou kulturu? Letos aspoň se hádali ještě o neomylnosti papežově a přijali ji a teď právě se vraždí mužové nejvzdělanějších dvou národů na bojištích nešťastné Francie hůře než dvě stáda nejlítějších divokých šelem! Zdaž by byly ženy schopny podobné ‚vznešenosti‘? Zdaž by tyto ohavnosti byly možné, kdyby měly matky, zkušené a vzdělané to matróny, hlasy ve sněmovnách a vliv na zákonodárství? (...) Vyznávám se vám zpřímá, že nevidím, v čem by nás mužové předčili (...) Co musí mít muž za den toho piva a masa a co tabáku a cigaret, než mu je život možný? Co musí mít jiných drážditel, chce-li duševně něco vyvést. Pohlédnete na ženu – trochu kávy, skýva chleba s máslem, a ona je úplně spokojena, sytá a šťastná. K duševní produkci jí dostačí kapka míru, trochu volnosti, několik květin za oknem, paprsek slunce nad nimi, vlaštovčí hnízdo naproti pod oknem, vše ji těší, nadchne, povznáší.“⁴

Další řadu tvoří spisovatelky, jejichž věk se pohybuje mezi dvaceti až třiceti lety. Navzdory svému mládí mnohé mají na svém kontě už několik knih. Sabrina Karasová (1970), šéfredaktorka *Cosmopolitanu*, je autorkou už pěti knih povídek, Věra Chase (1970), překladatelka, tlumočnice a novinářka, čtyři knihy povídek a básní, Simona Monyová (1967), nadproduktivní, o něco starší, vydává ročně nejméně dvě prózy a pomalu se blíží k první desítce, dále Hana Poltikovičová (1968), novinářka z *Mladého světa*, *Ringu* a *Blesku* Radka Štefánková, studentka a novinářka Barbara Nesvadbová. Jejich opusy, psané v ich-formě, čtivě, svižně až razantně odrážejí životní tempo a životní normy mladé generace, jsou obtiskem vlastní biografie, nezastranou, až exhibicionistickou snůškou milostných avantýr, večírků, rautů, prožitě či vysněné noblesní společnosti, nabízející dost často toliko prvoplánové čtivo o světě, viděném skrze sebe samu, bez vnitřních souvislostí a jiných, než toliko osobních významů.

Z celé této laviny jmen na sebe největší pozornost médií strhávají dvě autorky: plavovlasá pětadvacitiletá Ivce pražské intelektuální společnosti, majitelka atraktivního dekoltu Barbara Nesvadbová, besedující na Nově v erotických a bulvárních pořadech Peříčko a Prásk, rozdávající interview od *Cosmopolitanu* po *Lidové noviny*. První knihu povídek s názvem *Řízkaři* vydala v roce 1998, na ni navazovalo jakoby volné pokračování s názvem *Bestiář* (1999) a se stejnou hrdinkou Karlou Dostálovou i třetí kniha *Život nanečisto* (2000). Sama své knihy označuje jako příběhy o lásce a dodává, že její „komentování intimity, sexu, emocí je občas nekontrolovatelně otevřeně.“⁵ Nesvadbová píše o sobě a ze svého prožitkového světa a je jí jedno, že (jak ří-

⁴ K. SVĚTLÁ, *Z literárního soukromí II*. Uspořádal Josef Špičák, Praha 1959, s. 337, dopis ze srpna r. 1870.

⁵ In. *Neděle*, víkendová příloha *Lidových novin*, 15. 4. 2000.

ká) si mnohé příběhy vypůjčuje či historicky krade svým kamarádům. Je to svět, který se bude v jejích knihách proměňovat tak, jak bude autorka stárnout – česká obdoba Françoise Saganové, završí bezpochyby své dílo memoáry identickými s celou její tvorbou.

Druhou protagonistkou medií ze dnešní ženské literatury je tmavovláška, žena v domácnosti (nebo spisovatelka na volné noze?), matka dvou synů, usazená v Brně, Simona Monyová. Bibliografie jejích knih je již úctyhodná (*Osud mě má rád*, 1997; *Milostná strategie*, 1997; *Zítرا vyjde slunce*, 1998; *Krotitelka snů*, 1998; *Hra svalů*, 1999; *Poslední extáze*, 1999; *Roznesu tě na kopytech*, 2000 – a další dvě knihy, připravené k vydání). V tisku se o ní píše jako o Vieweghovi v sukničkách, ale patrně proto, že se její knihy dobře prodávají. Monyová však nepíše sebezprojekce či autobiografie. Vytváří fabulované hrdiny, kteří jsou jakoby prototypem některých lidských životních postojů, někdy až úchylek (vdavekchtivé erotomanky, sexem posedlého seladona, narcisistního mladého muže apod.).

Po psychologické stránce dobře vystavěné příběhy i lidské typy mnohdy mají předech odstrašujícího mementa: Slabinou je skřípající forma, ledabylý styl, velmi uvolněný způsob vyprávění – prostě klábosení, po brněnsku „pokec“.

Svým způsobem, byť s malým přesahem, patří do literatury o ženách a pro ženy i tvorba Haliny Pawlowské a velmi produktivní Ivanky Deváté. Obě svou tvorbou, psanou jako vedlejší produkt vedle atraktivního zaměstnání (novinářka a scenáristka Pawlowská, herečka Devátá) navazují na osobitou řadu, v níž jakousi předchůdkyní je Jindřiška Smetanová. Jsou to drobné povídky fejetonistického typu, vystavěné na vtípu; jejich náplní jsou různé životní drobnosti osobní i rodinné.

Studnice tzv. ženské literatury posledního desetiletí je bezdná. Nesmíme zapominat, že ji píše samozřejmě hojně i spisovatelé rodu mužského, ale to už je námět širší a přesahující můj záměr.